ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МАЙНОВИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА БАЗУ ДАНИХ

МАЛІНОВСЬКА І. М. - аспірант кафедри цивільного права №1 Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Данная статья посвящена актуальным проблемам определения содержания авторских прав на базу данных. Исследованы виды и особенности реализации имущественных прав в отношении баз данных, внесены предложения по усовершенствованию действующего законодательства.

Ключові слова: база даних, автор, майнові права автора.

Постановка проблеми

Нові технології поширення інформаційних продуктів значно полегшили процес копіювання і тиражування об'єктів у цифровому середовищі. Проблема їх несанкціонованого використання охопила і такий важливий для комерційних відносин об'єкт, як база даних. Авторське право пропонує власні механізми протидії цьому явищу, які в сучасних умовах набувають певної специфіки. Її з'ясування потребує точного та відповідного оновленим відносинам визначення обсягу монополії упорядника бази даних та особливостей реалізації ним авторсько-правових правомочностей. Актуальність цього питання пов'язана з необхідністю здійснювати максимально ефективний захист і відновлення порушених авторських прав на базу даних. Тому метою даної статі є дослідження переліку та змісту майнових авторських прав на базу даних, виявлення прогалин у правовому регулюванні та вдосконалення інституту авторського права з урахуванням сучасних потреб правової охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У юридичній науці питання змісту та реалізації майнових авторських прав розглядалися такими вченими, як Б.М. Асфандіаров, Е.П. Гаврилов, В.А. Дозорцев, В.С. Дроб'язко, О.В. Жилінкова, В.І. Жуков, О.С. Іоффе, В.О.Корнєєв, О.П. Орлюк, О.А. Підопригора, В.В. Погуляєв, О.Д. Святоцький, О.П. Сергєєв, О.Є. Сичов, В.А. Сударіков, В.В. Черячукін, Р.Б. Шишка, О.О. Штефан, І.Є. Якубівський, Н.Є. Яркіна, а також іншими українськими та зарубіжними дослідниками. Запропоновані ними наукові результати переважно стосуються загального тлумачення змісту авторських прав або окремих аспектів використання баз даних.

Постановка завдання

Чималі здобутки юридичної науки в цьому напрямку все ж таки не вичерпали всіх проблемних питань, адже відносини щодо використання баз даних мають свою специфіку, постійно змінюються і тому потребують нового і комплексного погляду на їх правове регулювання. Вважаємо, що їх дослідження матиме не лише теоретичне, але й практичне значення, адже допоможе скористатися всіма перевагами авторсько-правової охорони у боротьбі з піратством на ринку інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу

Найважливішим інструментом авторського права є встановлення монополії твор-

ця відносно його твору, яка досягається за допомогою закріплення виключних прав на нього майнового та немайнового характеру. Розглянемо зміст майнових авторських прав на базу даних, реалізація яких перешкоджає несанкціонованому використанню об'єкту та забезпечує задоволення майнового інтересу упорядника.

В авторському праві традиційно виокремлюються різновиди майнових прав інтелектуальної власності за способом використання твору. Їх сутність та перелік встановлюється статтями 440, 441 Цивільного Кодексу України [1] та ст. 15 закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]. Серед них слід виокремити ті, які за своїм змістом відповідають фактичним можливостям використовувати базу даних.

Виходячи з нормативного визначення поняття відтворення [2, ст.1], змістом відповідного права є вчинення дій, які призводять до закріплення твору на матеріальному носієві та його тиражування. Тому його розуміють як повторне надання твору об'єктивної форми [3, с. 22]. Сучасні технології трансформації носіїв дозволяють стверджувати, що під відтворенням бази даних слід розуміти не лише копіювання оригінального носія для створення примірника, тотожного оригіналу, але й перетворення оригінальної форми в іншу за допомогою спеціальних технічних пристроїв. Наприклад, паперовий носій може бути переведений в електронну форму, що зберігається на лазерному диску або спеціальному сервері. Можливим є і зворотний процес, коли електронна версія, що знаходиться у пам'яті комп'ютера, тиражується на компакт-дисках або втілюється у паперовий збірник. В останньому випадку не матиме юридичного значення неможливість відтворити на папері комп'ютерну програму, за допомогою якої функціонує база даних, адже вона не є частиною бази і визнається самостійним об'єктом. Тому, якщо паперовий носій відтворює структурні елементи бази даних і модель систематизації даних, його слід визнати відтвореним примірником бази даних.

Здатність матеріальних носіїв до трансформації дає підставу вважати, що нормативне поняття «відтворення» [2, ст.1] має бути доповнено вказівкою на відтворення «будь-якими засобами», як це передбачено Директивою Європейського Парламенту та Ради 96/9/ЄС «Про правовий захист баз даних» [4, ст.5] (далі – Директива 96/9/ЄС). Його слід сформулювати наступним чином: «Відтворення - виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми будь-якими засобами і в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер».

Право на публічну демонстрацію твору, згідно із законодавчим визначенням [2, ст.1], може бути поширене лише на аудіовізуальний твір та відеограму. Разом із тим, Директива 96/9/ЄС регламентує таке виключне право автора, як право «будь-якого повідомлення, демонстрації чи публічного виконання» [4, ст. 5]. Варто відзначити, що одним із лексичних значень слова «демонстрація» є публічний показ чого-небудь [5, с. 155], а деякі способи використання баз даних дійсно нагадують її демонстрацію. Наприклад, спеціальні бази даних можуть використовуватися музеями, зоопарками, океанаріумами, ботанічними садами, архітектурними парками і тому подібними закладами для демонстрації детальної інформації про наявні експонати, представників флори чи фауни тощо. Призначенням цих баз є автономне використання відвідувачами з метою самостійного пошуку і отримання інформації про наявні об'єкти, їх опис, характеристику, історію, умови існування у природному середовищі, країни та музеї, де представлені аналогічні або пов'язані об'єкти.

Демонстрація баз даних також може здійснюватися для презентації певних технологічних процесів, пов'язаних з використанням систематизованої інформації (на виставках, в ході рекламних акцій, на наукових заходах тощо).

Наведене і подібне використання здатне надавати доступ до баз даних великому колу осіб. При цьому воно не охоплюється поняттям розповсюдження твору, оскільки

не передбачає отримання публікою примірника для подальшого відокремленого користування ним. Воно також не може вважатися поданням творів до загального відома публіки, коли її представники здійснюють доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором, адже така демонстрація передбачає надання можливості здійснити пошук і (або) ознайомитися зі змістом бази лише у приміщенні, де вона демонструється. Тому, на нашу думку, право на демонстрацію творів слід поширити і на базу даних, включивши у відповідне визначення закону [2] посилання на базу даних.

Окремого розгляду потребує питання щодо можливості реалізації упорядником права на переклад. Серед науковців існує думка, що воно не застосовується до збірників [6, коментар до ст. 16], а базі даних притаманні їх ознаки. Натомість Директива 96/9/ЄС [4, ст. 5] зазначає переклад баз даних серед можливих форм її зміни поряд з адаптацією та переробкою.

Зміст права на переклад з часів закріплення його у Бернській конвенції з охорони літературних та художніх творів [7, ст. 8] розуміється завжди і всюди однаково: це право перекладати твір іншою мовою або давати дозвіл на це іншим особам. Проте слід зазначити, що назва цього права не зовсім відповідає його змістові. Як зазначав Е.П.Гаврилов, виготовлення перекладу як такого, не може бути заборонено автором, а дозвіл зробити переклад має сенс, якщо автор дозволив використовувати твір у перекладі шляхом його відтворення або розповсюдження, або імпорту тощо. Отже, самостійної авторської правомочності на переклад не існує [6]. Погоджуючись із наведеним розумінням дозволу на переклад, вважаємо, що право на переклад слід розглядати як самостійне право, але тлумачити його як право на використання твору у перекладі.

Специфіка бази даних, як авторського твору, полягає в тому, що об'єктом прав упорядника є застосована ним оригінальна система добору та організації даних, тобто результат їх творчого упорядкування. Отже, зміст бази даних, у тому числі текстовий, не охоплюється авторським правом упорядника. Дозволяти переклад текстових даних може лише їх автор або його правонаступник. Натомість авторське право упорядника може поширюватися на текст, створений ним з метою позначення окремих рубрик, елементів, таблиць, довідок, інструкцій по функціонуванню бази, тобто на певний допоміжний матеріал, який складає частину системної побудови бази даних. Проте у більшості випадків такий частковий переклад (без перекладу змістовного наповнення бази) є практично недоцільним. Виняток складають бази, які містять матеріал, що однаково сприймається, незалежно від мови користувача: музичні файли, фотографічні дані, креслення, математичні формули тощо. Таким чином, реалізація упорядником бази даних права на її переклад є обмеженою: з одного боку – недоцільністю часткового перекладу, з іншого – авторським правом третіх осіб на включені до бази об'єкти.

Близькими до перекладу за своєю суттю та наслідками є дії по переробці твору. Дискусійним в авторському праві залишається питання щодо того, яким чином розмежувати використання фрагментів оригінального твору від його переробки, що породжує виникнення нового твору [8, коментар до ст. 12]. Авторське законодавство не встановлює критеріїв ступеня чи обсягу переробки вихідного об'єкту, необхідних і достатніх для появи нового твору. Воно лише пропонує окремі приклади такої переробки – адаптація, аранжування, сценічна обробка літературних творів. Тому часто переробку розуміють як перетворення твору для інших цілей використання [9, с. 150]. Але для баз даних таке визначення є неприйнятним, адже за своєю суттю цей об'єкт завжди призначений для однієї незмінної цілі – накопичення, збереження систематизованої інформації та зручний пошук необхідних даних. Виходячи з цієї специфіки, реалізація даної правомочності щодо бази даних можлива у вигляді: а) переробки сукупності даних, або б) переробки системи їх організації та упорядкування. Про першу може свідчити доповнення бази новими даними, вилучення застарілої інформації, внесення виправлень до розміщених у базі відомостей. Друга має

місце у разі заміни окремих структурних елементів новими, зміни критеріїв угрупування, внесення додаткових класифікаційних груп, розширення зв'язків між елементами у групі та між групами, додавання нових пошукових засобів тощо. Переробки може одночасно зазнати і сукупність даних, і система їх організації. Зокрема, у базу можуть бути внесенні додаткові частини з новою предметною сферою, з відповідним оновленням існуючих зв'язків між компонентами бази. Саме таке розуміння переробки бази даних відповідає ознакам та призначенню цього об'єкта авторського права.

Окремо слід звернути увагу на питання щодо можливого пристосування бази даних до функціонування її на технічних приладах користувача. Такі дії не підпадають під ознаки переробки бази даних, оскільки вони не зачіпають самої системи упорядкування даних, а відтак не змінюють об'єкту охорони.

Право на включення творів до складених об'єктів поширюється на випадки включення творів, як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій та інших складених творів. База даних, яка сама є складеним твором, може включатися до складу інших, більш масштабних сховищ даних. На ринку створення інформаційних продуктів поширеним є механізм запозичення існуючих систематизованих даних з метою створення нової комплексної бази. Подібні дії підпадають під сферу монополії упорядника і потребують його дозволу. Вважаємо, що це право має застосовуватися і до випадків включення до складеного твору частини бази даних, якщо така зберігає ознаки і може функціонувати як окрема база. Натомість вилучення з бази даних розрізнених даних з метою їх включення до іншої бази, не може розцінюватися як порушення прав упорядника, адже обсяг охорони його прав не охоплює елементів змісту бази даних, тобто дані як такі. Їх використання, в тому числі самостійний підбір або розташування, інші особи здійснюють незалежно від упорядника первинної бази [2, ст. 19].

Право на розповсюдження творів має своїм змістом дії, які спрямовані на поширення твору та його примірників серед представників публіки. У науковій літературі можна зустріти пояснення цього права в контексті введення примірників твору у цивільний оборот будь-яким способом, у тому числі продажем, відчуженням іншим способом, здаванням в майновий найм, прокат і шляхом іншої передачі примірника в користування, а також через організацію доступу до примірника з будь-якого місця у будь-який час [6] [10, с. 323]. Деякі науковці підкреслюють, що при розповсюдженні об'єкти авторського права потрапляють в оборот як товар, в якому вони втілені [11, с. 122]. Реалізація права на розповсюдження тісно пов'язана з реалізацією права на відтворення, тому, як відзначають фахівці, на практиці дуже довго дозвіл на відтворення тлумачився як автоматичний дозвіл на розповсюдження примірників [6]; а суди вважали недоведеним факт незаконного розповсюдження при недоведеності незаконного відтворення примірників відповідачем [8]. Сьогодні усталеним є розуміння самостійності права на розповсюдження. Відзначається, що воно може бути реалізоване окремо від відтворення у часі, за територією та вчинено різними суб'єктами [12, с. 218].

Нормативне визначення терміну «розповсюдження» у чинному законодавстві України не є однозначним і має розбіжності у формулюваннях. Так, закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» [13, ст. 1] містить найвужче визначення цього поняття, яке стосується лише примірників творів і передбачає введення їх в обіг шляхом продажу чи іншої передачі права власності. А закон України «Про авторське права і суміжні права» застосовує широке тлумачення, згідно з яким термін «розповсюдження» охоплює будь-які дії, за допомогою яких об'єкти авторського права безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, у тому числі шляхом доведення їх до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором (ст. 1). Стаття 15 цього закону серед способів використання називає розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом, шля-

хом здавання в майновий найм чи у прокат, шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору. Побудова даної статі не відповідає змісту ст. 1 цього ж закону, адже такі дії, як «подання творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором» винесені за межі терміну «розповсюдження» і передбачені окремим пунктом статті 15 (п. 9 ч. 3). Тлумачення цього способу використання дозволяє поширювати його на випадки пропонування творів через мережу Інтернет. Незалежно від умов доступу до творів у мережі (відкритий або спеціальний, оплатний чи безоплатний, з реєстрацією користувача чи без неї), він розширює можливості публіки використовувати електронний примірник бази даних у власних цілях. Тому такі дії слід вважати розповсюдженням відтвореного в електронній формі примірнику твору.

Подібний підхід до тлумачення терміну «розповсюдження» спостерігається у міжнародних актах. У Договорі ВОІВ про авторське право [14, ст. 8] він застосовується для позначення способу поширення творів серед широкої публіки у такий спосіб, що її представники можуть мати доступ до них у будь-якому місці, в будь-який час за їх власним вибором. Зі смислу преамбули Директиви 96/9/ЄС випливає, що надання копії бази даних за допомогою інтерактивної послуги є способом розповсюдження бази даних (п. 34).

У сучасних наукових дослідженнях також нерідко міститься розширене розуміння розповсюдження баз даних. Так, М.В. Котельников включає мережеві способи представлення баз даних публіці до способів їх розповсюдження. [15, с. 14]. С.А. Сударіков називає об'єкти, які розміщені в комп'ютерних мережах і до яких можливий доступ в режимі реального часу, мережевими творами. Їх ознаками є цифрова форма та можливість інтерактивного доступу. А Інтернет є ідеальним засобом відтворення та розповсюдження таких об'єктів. На думку науковця, доведення творів до відома публіки у такий спосіб є однією з форм розповсюдження об'єктів авторського права не у формі речей, а у цифровій формі [11, с. 70-71, 126, 128].

Таким чином, саме подібне розширене тлумачення поняття розповсюдження, яке охоплює можливості доступу до електронної форми твору, що розміщений у комп'ютерній мережі, відповідає сучасним реаліям застосування Інтернет-технологій. З цієї причини не можна погодитися з висловленими в літературі твердженнями про те, що розповсюдження може бути здійснене лише при наявності копій твору, які випускаються в цивільний оборот [16, с. 246]; що поняття розповсюдження застосовується лише до матеріальних носіїв – примірників твору, які можуть передаватися від однієї особи до іншої за допомогою договорів продажу, прокату, найму (оренди) [17, с. 89]; що не можна говорити про розповсюдження одиничного примірника, і, якщо твір існує лише в оригіналі, він не може бути розповсюджений [18, с. 217]. Адже сьогодні є очевидним, що розміщення одного електронного примірника у комп'ютерній мережі означає можливість його отримання кожним, хто має доступ до цієї мережі з наступним використанням у власних цілях. Таким чином відбувається розповсюдження серед публіки, або інакше – введення у цивільний оборот твору, закріпленого в електронній формі.

Наведений аналіз дозволяє сформулювати широкий зміст права на розповсюдження бази даних, який включає наступні дії по введенню в цивільний оборот бази даних та її примірників (в тому числі у цифровій формі):

а) перший продаж або відчуження (передача) іншим способом; б) здавання в майновий найм чи у прокат; в) доведення до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до них з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором.

Слід також звернути увагу на той факт, що під час розміщення електронної бази даних в мережі Інтернет фактично відбувається одночасне відтворення твору в електронній формі та його розповсюдження шляхом надання доступу до нього будь-якій особі з будь-якого місця. Проте це не означає злиття двох правомочностей в одне і нівелювання одного іншим. Це наглядно

можна проілюструвати на прикладі застосування принципу вичерпання прав. Так, правомірне введення в оборот і розповсюдження шляхом продажу CD-дисків із зафіксованою на них базою даних означає вичерпання прав на подальше розповсюдження даних CD-носіїв (за винятком їх комерційного прокату). Отже, таке може бути здійснене без дозволу суб'єкта прав на базу даних. Особливістю застосування правила вичерпання прав вважають те, що йому підлягає лише право на розповсюдження, а не все право інтелектуальної власності, зокрема не підлягає вичерпанню право на відтворення [11, с. 33]. З цього випливає, що розповсюджена на дисках база даних не може бути розповсюджена в Інтернет без дозволу правоволодільця, адже цьому має передувати розміщення бази даних в мережі, а це є відтворенням CD-носія у вигляді електронного примірника в комп'ютерній мережі. На відтворення правило вичерпання прав не поширюється, а розповсюдження у мережі неможливе без відтворення у мережі. Тому останнє допускається лише з дозволу суб'єкта авторських прав на відтворення електронного примірника шляхом розміщення його в комп'ютерній мережі. Разом із тим, цей дозвіл означатиме і дозвіл на розповсюдження в мережі у вигляді надання доступу до твору, адже технологічно ці процеси не можна роз'єднати.

Наведений висновок про незастосування вичерпання прав до розміщеного у мережі електронного примірника цілком узгоджується із традиційним для авторського права підходом: кожен раз, коли твір стає доступним новій аудиторії, необхідний дозвіл автора і виплата йому винагороди [19, с. 111].

Близьким за своєю суттю до права на розповсюдження є право на імпорт примірників твору, що дозволяє деяким вченим вважати його різновидом права на розповсюдження [8]. Його закріплення має на меті забезпечити суб'єкту авторського права можливість контролювати поширення примірників твору на території дії його прав, якщо вони ввозяться з іншої країни. Право дозволяти чи забороняти ввезення не залежить від того, чи правомірним, чи неправомірним було відтворення в іншій державі. В обох випадках імпорт примірників розширює можливості доступу до твору, а тому потребує дозволу правоволодільця.

Регулювання даної монополії авторсько-правовими нормами підкріплюється розробленим механізмом контролю за пропуском через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Він передбачає застосування митними органами заходів, що перешкоджають їх ввезенню з порушенням авторських прав і тим самим сприяють захисту останніх [20, ст. 398].

Реалізація права на імпорт обмежена сферою розповсюдження копій твору в їх речовій формі. Сфера ж глобальної комп'ютерної мережі, яка не знає державних кордонів, залишається поза можливостями даної майнової правомочності автора. Тому єдиним правовим засобом, який може хоча б певною мірою стримувати незаконне використання баз даних та інших цифрових об'єктів в мережі Інтернет, залишається юридична можливість суб'єкта забороняти розміщення творів у мережі та відповідний доступ до них, що входить до складу права на розповсюдження твору.

Висновки

Зміст розглянутих видів майнових авторських прав є таким, що дозволяє їх здійснення відносно баз даних з урахуванням зазначених вище особливостей. Вбачається, що решта майнових прав не може застосовуватися до баз даних, адже специфіка цього об'єкту не дозволяє реалізувати дії, що складають їх зміст. Такий стан речей є цілком нормальним явищем у сфері авторсько-правових відносин. Науковці відзначать, що відносно деяких категорій творів окремі права не виникають та не діють; авторське право може бути більш широким або більш вузьким залежно від специфіки творів [6]. Так, нездійсненними щодо баз даних є такі права, як право на публічне виконання, право на публічний показ та право на публічне сповіщення творів.

Детальне вивчення питань реалізації майнових авторських прав на базу даних дозволяє перейти до з'ясування особливостей їх судового захисту у разі порушення, що має стати предметом подальших наукових досліджень.

АНОТАЦІЯ

Дана стаття присвячена актуальним проблемам визначення змісту авторських прав на базу даних. Досліджено види та особливості реалізації майнових прав у відношенні баз даних, внесені пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства.

SUMMARY

This article deals with current issues determination of copyright in the database. Kinds and features of realization of property rights are investigational in regard to bases given, brought in suggestion on the improvement of current legislation.

Література

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http: //zakon1.rada.gov.ua

2. Про авторське право і суміжні права: закон України від 23.12.1993р. [в ред. закону від 11.07.2001р.] [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http: //zakon1.rada.gov.ua

3. Байбарза В.І., Довгерт А.С. Охорона авторських прав / В.І.Байбарза, А.С.Довгерт. – К., 1987, 48 с.

4. Про правовий захист баз даних: Директива Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу № 96/9/ЄС від 11 березня 1996 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_241

5. Тлумачний словник української мови/ Укладачі Ковальова Т.В., Коврига Л.П./ - Харків: Синтекс, 2002. - 672 с.

6. Гаврилов Э.П. Постатейный комментарий к Закону РФ «Об авторском праве и смежных правах» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://bookz.ru/authors/rf/commentavtprw/page-2-commentavtprw.html

7. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_051;

8. Погуляев В.В., Вайпан В.А., Любимов А.П. Комментарий к закону Российской Федерации «Об авторском праве и смежных правах» (постатейный) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.info-teacher.narod.ru

9. Основи інтелектуальної власності. – К. : «Ін юре», 1999. – 578 с.

10. Селіванов М.В. Право на копіювання і розповсюдження комп'ютерних програм / М.В. Селіванов// Вісник національного університету внутрішніх справ, № 16, 2001. – С. 319-325

11. Судариков С. А. Право интеллектуальной собственности : учеб. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008.— 368 с.

12. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: учебник/ А. П. Сергеев. – М.: Проспект, 1996. – 704с.

13. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: закон України № 1587-III від 23.03.2000р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http: // zakon1.rada.gov.ua

14. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http:// zakon1.rada.gov.ua

15. Котельников Н.В. Права на программы для ЭВМ и базы данных как объекты гражданско-правовой защиты: автореф. дис. на соискание ученой степени к. юр. н.: 12.00.03 / Котельников Н.В. - Волгоград, 2003. - 23 с.

16. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих нав. закладів / За ред О.А. Підопригори, О.Д. Святоцького.- К.: Видавничий Дім „Ін Юре", 2002.- 624 с.

17. Жилінкова, О.В. Договори в сфері реалізації авторських прав на музичний твір [Текст] / О.В. Жилінкова. – Х. : Інформаційно-правовий центр «Ксілон», 2008. – 217 с.

18. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: ученик/ А. П. Сергеев. – М.: Проспект, 1996. – 704с.

19. Моргунова Е.А., Рузакова О.А. Авторское право: Комментарий законодательства. Образцы документов. Вопросы и ответы. М.: Издательство «Экзамен», издательство «Право и закон», 2004.

20. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// zakon1.rada.gov.ua